

Jenny-Rita Næss

Prolog

Kvinne – arkeolog – kvinnearkeolog gjennom 45 år.

Om og til Gro

Gro skal ha festskrift – Om jeg vil skrive noe personlig i den anledning? – Jeg har jo kjent henne så lenge. Redaksjonskomiteen skal selv ta seg av hennes Curriculum Vitae. Så dette er en hyllest til en kjær venn og fagfelle, både til fagpersonen og mennesket.

Jeg møtte Gro første gang våren 1961, da hun ble vist rundt på Historisk Museum av førstekonservator Per Fett. Per Jahn Lavik og jeg, begge magistergradsstudenter, hadde fått leseplass ved et av bordene i korridoren utenfor konservatorkontorene, og siden vi satt slik til, ble vi behørig introdusert for ei vakker jente med langt, glinsende, mørkt hår og smart kledd. Hun snakket pent Osломål og så vennlig, om enn noe reservert ut. Hun var i selskap med mannen sin som med nordnorsk dialekt og væremåte mildnet inntrykket av distanse noe.

Ryktet hadde fortalt oss at disse to var meget avanserte Oslostudenter som hørte til første generasjon høyfjellsgravere - i Tokkevassdraget, og med erfaring også fra lavlandsgravninger. Det var litt skremmende. Men jeg så frem til å få en kvinnelig studiekamerat, det fikk ikke hjelpe at hun var aldri så avansert og i tillegg gift. For magistergradstudiet var sært, og det var godt å få noen å dele med. Når jeg tenker etter, tror jeg at vi i en periode var de to eneste kvinnelige magistergradsstudentene ved Universitetet i Bergen. Ikke at det var mange mannlige heller, foruten de to i arkeologi, var det to - tre på sosialantropologi og et tilsvarende antall som leste kunsthistorie.

Førsteintrykket av Gro har ikke bleknet. Hun er vakker - rolig - og dannet, alltid velpleid og velkledd. Jeg har aldri hørt henne heve stemmen. Jeg har knapt nok sett henne gråte. Hun er alltid vennlig. Hun er reservert i betydningen at hun ikke skygger for andre, og hun er ikke snakkesalig.

Gros vitenskapelige produksjon er knyttet til helleristningsforskning og arkeologisk kvinneforskning. Faglig er hun målrettet, tålmodig og utholdende. Det er egenskaper som avspeiler seg i andre sammenhenger også. Hun kan for eksempel uten å blunke bruke 8 timer på å vaske og frisere hundene sine foran en konkurranse, og hun har i mange år hatt en kjær blind hund som må ha et førermenneske når den skal ut på tur.

Gro og bergkunsten

Allerede tidlig i studiet visste Gro at magistergradsavhandlingen skulle handle om helleristninger. Både tolkning og bevaring av bergkunst har senere vært en viktig del av hennes liv. Gjennom alle år har hun brukt dette materialet, med stadig nye innfallsvinkler og problemstillinger. Hun har arbeidet med systematisering av formspråket i Hordalands-ristningene, feltenes plassering i natur og kulturmiljø, og med tolkning av slangemotivene ut fra et feministisk perspektiv, for å nevne noe.

Alt som student var hun i felt sammen med professor Anders Hagen og førstekonservator Kristen Michelsen. Da stod ikke bare kalkering av ristningene på dagsorden, men også rengjøring av felt og eksperimentering med ulike sikringsmetoder. Samarbeidet med Kristen Michelsen fortsatte så lenge han satt i sin stilling.

Stadig har hun vært på jakt etter nye ristninger og kontroll av allerede kjente. Bare en kort periode da hennes sønn i 3 års - alderen, en tidlig søndags morgen så tynt bad, - ikke flere helleristninger i dag, mor, - synes jeg å huske at moren fortalte at hun etter dette lot være å dra på helleristningsjakt hver eneste søndag!

Hva får et menneske til å tåle sludd og regn, på feltarbeid sent og tidlig, i år etter år i over 40 år på jakt etter ristninger? Det kan være et element av det å bli ekspert i et emne som ligger bak, et ønske om å beherske det og et begjær etter å vite mer etter hvert som man trenger dypere og dypere inn i materien. Men det er mer. Jeg tror Gro er *fascinert* av helleristninger. Det er en fasinasjon som kan sammenlignes med det noen få av oss opplever i forbindelse med kunstytringer. For jeg er ikke i tvil om at helleristninger også er kunst. I helleristningene møter vi enkeltmenneskets ytring i kunstform. Og det å ”forstå” fortid har mye til felles med det å ”forstå” et kunstverk. Det kan være lett å beskrive kunstverket, men det er ikke lett å sette ord på hva det er ved det som fascinerer oss. Som forskere kan vi beskrive kunstverket, uten å behøve å berøre temaet kunstverket som kunstverk, og den eventuelle fasinasjon ved det. Vi kan gå i dybden i beskrivelsen, eller rettere i kunnskapsavdekkingen; kunstverket plasseres i tid og rom, i skoler osv. og ingen avkrever oss at vi forstår, og kan eller vil, fortelle hva som fascinerer. Men det er fasinasjonen som gjør at vi holder fast. Fasinasjonen bare ER.

Jeg forestiller meg at Gros yrkeslange befatning med helleristninger bunner i en slik fasinasjon, en fasinasjon som har kunnet vokse seg sterkere etter hvert som hun har trengt dypere inn i materien. Hennes mangeårige arbeid for å bevare helleristninger springer også ut fra forståelsen av at noe vesentlig går tapt om denne kunsten går til grunne.

Kvinneforskning

Kvinneforskningen er av senere dato. Den – eller rettere det feministiske grunnsynet som hun legger på sin forskning, ble tydelig i løpet av 1970-årene. Gro hadde tidlig interessert seg for ”kvinnesaken”, som det het på 1960-tallet, og hun var den første jeg kjente som abonnerte på ”Sirene” og andre radikale kvinnetidskrift. Som i alle ting, var Gros befatning med saken stille og dannet, uten store ord og fakter. Så det tok tid å oppdage hennes engasjement. Men da kvinneforskningen for alvor trengte inn i universitetsmiljøene, - oppstod som akademisk begrep, så å si, - var undervisningsseksjonen på Historisk Museum ved Universitetet i Bergen vel rustet, og Gro var sammen med sine studenter blant de første på universitetet til å arrangere seminar om kvinneforskning. I 1973 arrangerte hun den første forelesningsrekke og kollokvium i Norden om kvinner i forhistorisk tid.

Det var lett allerede i denne første fasen å se at kvinnene ikke var med i fremstillinger av forhistorien på samme vis som mennene. Det tok litt lenger tid å se at tidens kvinnelige arkeologer heller ikke var med i faget på samme vis som våre mannlige kolleger. Det var ikke det at kvinnene ikke var til stede i faget, arkeologi hadde fra gammelt av engasjert kvinner. I en oversikt fra NAVF fra 1975 toppet faktisk arkeologi listen over akademiske fag med kvinnelige utøvere. Ca 30 % av yrkesaktive arkeologer var kvinner. Listen ble lagt frem på den skjellsettende kvinnekonferansen i NAVFs regi på Geilo samme år, hvor Gro holdt hovedinnlegget fra arkeologi. Det var en betydelig interesse fra de øvrige fagene for denne høye kvinneprosenten i arkeologi. Et forslag gikk ut på at kvinner ble tiltrukket av faget fordi det var så jordnært. Ingen dårlig tanke i og for seg, men vi hadde andre forklaringer. Jeg synes å huske at vi før dette egentlig ikke hadde reflektert over at det var så mange kvinner i faget og heller ikke tenkt over om den måten kvinnene ble behandlet på, var resultat av et diskriminerende mannlige kjønnsperspektiv, langt mindre en sammenheng med et eventuelt "mannlig vitenskapsideal" – slikt var knapt nok oppfunnet den gangen. Hvis jeg ikke husker helt feil – og det er det jo mulig at jeg gjør så lenge etterpå - hadde noen av oss sett på hendelser som vi hadde reagert negativt på, i lys av den enkeltes personlighet. Nå begynte vi å tenke at den måten kvinnelige studenter og kandidater ble behandlet på i yrkessammenheng hadde med mer allmenne holdninger å gjøre. Vi begynte å se at vi måtte våge å si at det vi opplevde som forskjellsbehandling av kvinner i faget hadde sammenheng med et diskriminerende mannlige kjønnsperspektiv, og at forhistorien ble skrevet ut fra menns vitenskapsideal.

Jeg synes å huske at Gro og jeg våknet omtrent samtidig. Oppvåkningen kom mot slutten av tiåret, og den dekket alle avskygninger av faget, ting som vi hadde forarget oss over, men som vi stilltiende hadde godtatt, som f. eks. at de eldre mannlige arkeologene holdt hoff på arkeologmøtene, at artikler som omhandlet kvinneproblematikk ble oppfattet som ikke publiseringsverdige, at innlegg om kvinnesymbolikk ble møtt av en mur av motstand fra de mannlige deltagerne. Dette skremte en del av oss, mens noen få tok alt nå belastningen med å skrive om kvinner eller ha et kjønnsperspektiv på avhandlingene. Men vi var begynt å sette i perspektiv hendelser fra studietiden. Vi forstod at beskjeden om å vente med å starte på et arkeologistudium til cand. mag. eksamen var avlagt, ikke hadde med manglende tro på hver enkelt av oss å gjøre, men var kjønnsrelatert. De mannlige studentene hadde ikke fått slik beskjed av professoren.

Gro og jeg oppsummerte 1970-årenes erfaringer i 1984 på et seminar ved Universitetet i Bielefeld, Vest Tyskland: "Vi ble tvunget til å se på vårt fag ut fra et feministisk ståsted a) er organiseringen av faget og kvalifikasjonshierarkiseringen kjønnsnøytral? og b) er faget innholdsmessig nøytralt? Begge spørsmål måtte besvares med et nei." Og så føyde vi til "Kanskje var det en nyttig oppvåkning". I dag ville vi ha sløffet *kanskje* eller hele setningen.

Med oppvåkningen fulgte spørsmålet - hva gjør vi nu? En ting er å ha en feministisk synsvinkel på forskningen, noe annet er aktivt å arbeide for å bedre kvinners muligheter innen faget. At vi var relativt mange kvinner hadde tilsynelatende ingen innvirkning på fagets organisasjonsstruktur. Satt på spissen kan man si at vi ikke manglet rollemodeller, men at vi ikke ville ha dem som ble bydd oss, vi var kravstore og hadde en forestilling om at vi kunne endre kjønnsrollenormene om vi stod samlet.

I 1985 ble Kvinner i Arkeologi i Norge (K.A.N.) dannet, en feministisk organisasjon, meget løst sammenvevd, med eget tidsskrift - verdens første feministiske arkeologiske tidsskrift - og

årlige møter. Jeg husker ikke lenger hvem som foreslo at vi skulle starte et tidsskrift, men Gro støttet i alle fall ideen. Det ble også formulert en handlingsplan for å fremme kvinners større muligheter innen faget. Gro har alltid vært sentral i K.A.N.-arbeidet.

K.A.N.s innflytelse vil være opp til fremtiden å vurdere, men at spesielt tidsskriftet, som jeg ikke trodde særlig på da forslaget kom, har bidratt til å styrke kvinnelige arkeologers tro på egne evner og muligheter, er hevet over tvil. Det gav studenter og ferdige kandidater sjansen til å få tanker og ideer på trykk uten å bli vurdert på grunnlag av rene mannlige vitenskapsideal. Handlingsplanens gjennomslagskraft vil settes på prøve når den første generasjons kvinnelige arkeologer i toppstillinger faller for aldersgrensen. Vil nye kvinner overta og vil de få muligheten til å overta?

Universitetspedagogen

Gros helleristningsforskning og kvinneforskning er godt synlig og vurderes som en selvfølgelig del av hennes faglige innsats. Langt mindre synlig har hennes virke som akademisk lærer vært, og her deler hun skjebne med mange. Lærergjerningen og det som følger i dens kjølvann blir sjelden kommentert når faglig status gjøres opp. Det har vært et lite påaktet arbeidsfelt, som ikke gir akademisk meritt. Gro gikk direkte fra magistergradsstudiet til å undervise i arkeologi, og det er typisk for hennes måte å arbeide på at hun satte seg inn i læringsteorier og gjorde bruk av den nyopprettede audiovisuelle avdelingen (AV-avdelingen) ved Universitetet i Bergen for best mulig å kunne formidle det faglige stoffet. Jeg mener å huske at hun var en av de første universitetslærerne som ut gjennom -70-tallet gjorde aktivt bruk av denne avdelingen, og som systematisk skaffet seg kunnskaper i pedagogikk, noe som ikke var en selvsagt ting for universitetslærerne den gang.

Generelt sett omfatter lærerarbeidet mer enn å undervise i f eks sin spesialitet, eller det man for øyeblikket forsker i. Det er et vidt spekter av oppgaver og tidkrevende innsats som handler om det å utvikle studieplaner, lese og kommentere studenters og kollegers mer eller mindre uferdige manuskript, delta i tidsskriftredaksjoner, være forlagskonsulent, sitte i fagkomiteer og bedømmelseskomiteer, delta i instituttets ledelse, i fakultetsråd og i universitetets øvrige styringsorganer, arrangere konferanser og kollegaseminarer, på stadig utkikk etter midler til egne og studentenes forskningsprosjekter osv. Arbeidet kan utføres godt eller mindre godt, være nyskapende eller ikke, utføres med entusiasme, med uvilje eller med likegyldighet. Det er lite synlig, og kan altså utføres på mange nivåer - alt uten at innsatsen blir vurdert.

Gro har tatt mer enn sin del av dette usynlige arbeidet. Listen er lang over de råd og utvalg hun har sittet i. Hun har hatt verv i en årrekke i Norsk Forskningsråd og i Fakultetsrådet, hun har vært prodekanus, tatt sin tørn som styrer for Arkeologisk institutt og deltatt i en lang rekke mer eller mindre permanente komiteer av ulike slag. Faginternt har hun vært i redaksjonene til Norwegian Archaeological Review (NAR), K.A.N. og skrifter fra Historisk museum, vært styrer og styremedlem i Det Norske Arkeologmøtet (NAM) og medlem og leder i Nasjonal Fagråd (NF), for å nevne noen.

Også i den ”rene” lærergjerning kan Gro se tilbake på en betydelig innsats.

Hun ble den første kvinne til å bekle en lærestilling i nordisk arkeologi ved universitetet i Bergen og nummer to i Norge. Den første var Eldrid Straume i Oslo. Gro ble del av universitetets lærerkollegium i en periode med stadige endringer i studieopplegg og

undervisningstid, og med en eksplosjonsartet utvikling av studietilbud, utviding av kollegiet og studenttilstrømning. Svært mye av det interne faglige arbeidet med endringer både med hensyn til de som ble iverksatt fra høyere hold, og de mer faglig interne som instituttet selv iverksatte, falt i den tidlige fasen på henne. Først da lærerstaben i arkeologi etter noen år økte, fikk hun avlastning. Gro har sin del av æren for at arkeologi ble et attraktivt studiefag i Bergen og hennes egenskaper i målrettethet, tålmodighet og utholdenhet kom godt til syne gjennom dette arbeidet.

Jeg så på avstand Gros arbeid med opplegg og fagutvikling i den tiden hun var mye alene om undervisningen. Og selv om arbeid med studieopplegg og undervisningsplaner hører med til universitetslærerens pliktarbeid, var den tid og krefter hun investerte i det, ikke noe man uten videre forlangte i denne tidlige ekspansjonsfasen ved universitetet. Ikke bare gjennomførte hun hele forelesningsserier, noe vi som magistergradsstudenter på 1960-tallet hadde ønsket oss, men hun utarbeidet studieplaner, noe som hadde vært hinsides våre forventninger. Jeg husker spesielt et nytt opplegg som hun utarbeidet for arkeologi grunnfag på slutten –70-årene. Studiet ble forklart på en forståelig måte og opplegget gav forutsigbar studieprogresjon. Planen gjorde inntrykk på fakultetsnivå og ble muntlig anbefalt som modell i andre humanistiske fag på grunn av sin systematikk og klare struktur.

Et tilbakeblikk på Gros egen utdanning forteller noe om forskjellene på utdanningsstrukturen før og nå. Magistergradstudiet i arkeologi på 1960-tallet var et annerledes fagstudium. Det hadde aldri vært et typisk kateterfag, og heller ikke et "lesefag" eller "teorifag". Det hersket en forestilling i det norske arkeologiske fagmiljøet, dvs. ved Universitetet i Oslo, om at studentene lærte best ved å være sammen med de ferdige arkeologene i lunsjpauser, på ekskursjoner og gravninger. Det ble holdt noen gode forelesninger, men jeg kan ikke huske at vi noen gang ble tilbudt en forelesningsrekke som varte semesteret ut. Det kom alltid noe viktigere enn undervisning i veien. Og da grunnfagsforelesningene ble satt i gang i første halvdel av 1960-tallet, fikk magistergradsstudentene ikke tilgang - vi var for avanserte!

Sett i meget langt tidsperspektiv kan jeg jo se at det hadde sine fordeler å bli mye overlatt til seg selv. Vi ble selvstendige og lærte av hverandre, delte erfaringer og kunnskap. Sannhetens time var den gang først og fremst knyttet til magistergradsavhandlingen. Det kan ikke være tvil om at en veiledning i utførelsen av en slik svenneprøve som den første avhandlingen var, ville ha gitt oss større trygghet og spart oss for mye unødig arbeid. For i vår tid hang det fremdeles igjen at vi på egen hånd skulle finne frem til et avhandlingsemne som professoren kunne godkjenne, og at avhandlingen skulle foreligge i trykkeferdig stand og være et selvstendig stykke arbeid. Selvsagt kunne vi snakke med lærerne om vi hadde noen problemer, men det var vanskelig å vite hva man kunne ha lov til å spørre om uten å redusere det selvstendige i arbeidet! Det var vanskelig å se hvor grensene gikk. Ikke minst de kvinnelige studentene kan ha følt det slik. Gro hadde imidlertid bestemt seg så tidlig for emnevalg og var så avansert at hun kunne diskutere med professoren på et nivå ingen av oss andre kunne, og hun "behøvde" derfor ingen støtte. I alle fall husker ikke jeg at hun fikk det. Men *jeg* bad om hjelp – av Gro. Vi kom i fellesskap til at et av mine kapitler, om religion? var så allment, at det burde hun kunne lese og kommentere før avhandlingen ble avlevert til bedømmelse, uten at jeg kunne beskyldes for å ha fått utilbørlig hjelp og dermed produsert et uoriginalt stykke arbeid.

Også i den praktiske arkeologien ble vi henvist til prøving og feiling. Og når vi klaget, fikk vi levende beskrivelser av hvordan de selv var blitt opplært. Alle hadde hørt om Torleif Sjøvold

som ble tatt med ut i museumshagen på Historisk Museum i Bergen for å få en kort innføring i bruken av teodolitt. Det ble gitt tydelig uttrykk for at dette var studentens hverdag, hva feltopplæring angikk. Slik skulle det være. Og vi kunne selv - om vi hadde villet - fortelle liknende historier Jeg var blitt sendt ut for å ettergrave en grav i Eksingedalen, og senere i Balestrand, uten å ha den ringeste forutsetning for det. Min erfaring var som trillebårtriller på en middelaldergravning på Borgundkaupangen på Sunnmøre. Jeg husker fremdeles Egil Bakkas forsiktede smil over min innberetning og tegning da han flere år senere skulle katalogisere det rike våpenfunnet fra Balestrand. Jeg rødmer ved tanken. Anders Hagen elsket å fortelle om da han hadde sendt Gro ut for å hente et funn som senere ble den berømte Grålumkjelen. Gro har også sin versjon av den historien, om hvordan hun kom til gårds og fikk se denne praktfulle kjelen, intakt og lysende på en benk. Hun ringte med skjelvende røst til Oldsaksamlingen og bad om assistanse, og satt klistret til benken, omtrent med kjelen i fanget til Hagen kom og hentet henne og kjelen.

Pragmatiker og fagpolitiker

En av Gros egenskaper som jeg har stor sans for, er henne evne til å legge noe bak seg, og gå videre, kall det gjerne pragmatisme. Ser hun at noe ikke lar seg gjøre, bruker hun ikke ekstra krefter på det, men går videre til det hun kan få gjennomført. Jeg glemmer aldri da vi hadde samarbeidet om et manuskript som vi kalte: "Mål og midler for arkeologistudiet i Norge, Tilbakeblikk og kommentar", publisert 1978 og som vi forventet ville tiltrekke seg generell oppmerksomhet i arkeologimiljøet og gi støtet til nødvendige endringer i studiet. Vi tok til orde for en institusjonalisert veiledningstjeneste, en forskerutdanning som kunne holde internasjonal standard, fleksible studieopplegg basert på nordisk materiale (vi hadde ikke fantasi nok til å forutse utenlandsstudier), en grunnutdanning som en felles plattform for det videre studium, stor frihet ved valg av støttefag og en nær tilknytning til universitetsmuseene. Med henvisning til kjente pedagoger og læringsteoretikere foreslo vi en trinnsvis opplæring og kunnskapstilegnelse. Og som kronen på verket kom vi med forslaget om at grunnfagsstudiet burde bli et tre - semesters studium, hvor man tok opp studenter om våren, gav dem et ekstra sommersemester i "praktisk arkeologi" og med eksamen om høsten. Sommersemesteret skulle være obligatorisk, om jeg ikke husker feil.

Og så ble forslagene møtt med nesten øredøvende taushet! Riktignok anbefalte Nasjonalt Fagråd at det burde jobbes videre med saken. Men verken det enkelte lærestedet eller studentene diskuterte forslagene. Jeg var opprørt og sur. Gro avdekket at hun er en pragmatiker. Hun la ideen om ekstrasersemester i praktisk arkeologi, som var det mest radikale forslaget og som krevde konsensus, til side og fortsatte innenfor rammene av de mulighetene hun hadde, med å utvikle fagundervisningen i et urolig studielandskap i stadig endring, og med stadig økende studenttilstrømning. Beundringsverdig.

Gro er et menneske til å stole på. Har hun sagt at hun vil gjøre noe, setter hun alt inn på å holde ord. Og hun har ofte sagt ja. Hun er en etterspurt ordstyrer som legger frem en sak ryddig, enkelt og forberedt. Kombiner dette med vennlighet og behagelig vesen, og man får en ideell ordstyrer. Jeg har tatt denne siden av hennes innsats i faget som en selvfølge og ikke tenkt på at det kunne være en belastning alltid å få slike henvendelser, som det er vanskelig å si nei til. Så selv med litt dårlig samvittighet tenker jeg med glede og takknemlighet tilbake på vårt samarbeid om Det norske arkeologmøtet (NAM), hvor Gros helhjertete innsats i de første tre årene på tidlig 1970-tall sørget for en konsolidering av et skrøpelig byggverk.

Gro og jeg var sammen med Arne Emil Christensen blitt valgt til det første ordinære styret. En del av vedtektene var avklart før vi tiltrådte. Møtet skulle deles i et delegatmøte med valgte representanter med mandat fra de respektive museer, og et friere faglig vitenskapelig møte, åpent for alle medlemmer. Men medlemslistene var ikke på plass og det var ikke entydig hvem som kunne få bli medlem, så styret måtte utarbeide kriterier for medlemskap og saksbehandling, og selsvagt ble det bråk. Vi satte også opp rutiner for gjennomføringen av møtene. De skulle inn i ordnete forhold, dagsorden skulle utsendes god tid i forveien og ingen saker skulle komme til behandling uten sakspapirer, som også skulle fremlegges i god tid slik at alle fikk tid til å sette seg inn i sakene. Også her ble det bråk. Jeg tenker med skrekkblandet fryd tilbake på disse årene. Vi var vokst opp med - 60 årenes resolusjoner og organisasjonsendringer, både innen universitet og i andre sammenhenger, men ingen av oss hadde ledet en så alvorlig organisasjon før, og vi var usikre. Selv om fellesskapet var lite, - alle kjente alle, ca. 45 personer med stort og smått om jeg ikke husker feil, - var det styrets ansvar at alt gikk rett for seg, at alle prosedyrer ble fulgt som skulle følges. Der det ikke fantes prosedyrer, måtte de etableres. Gro og jeg gikk til innkjøp av bøker om møteledelse og fulgte omhyggelig rådene. Jeg husker ikke at Arne Emil Christensen deltok i dette litteratursøket. Og det var ikke bare møtene som skulle planlegges og struktureres. Vi måtte finne noen som ville betale for møtene og for hver av disse (Forskningsrådet, Departementet, Den arkeologiske interimkommisjon (DAIK), de fem landsdelsmuseene og Riksantikvaren) måtte det utformes spesielle argumenter som kunne tenkes å gi uttelling. Det ble jobbet mye med de brevene. Og så skulle det være studentrepresentanter, og de måtte få sine utgifter dekket av det museum som sendte representanten. Det ble nye brev. Jeg vet at vi aldri hadde kommet i land om ikke Gro hadde vært der med sitt klare hode og sin utholdenhet. Og så husker jeg møteledelsen. Hun ble alt i det første styret (av i alt tre som hun satt i) bedt om å være styrets ansikt utad, og hun tok jobben. Hun fikk rodd møtene i land, med ro og mild styrke, smidig, dannet og til de flestes tilfredshet – alltid godt forberedt på at det verste kunne skje. Vi tillot kontroversielle saker å komme på dagsorden, så lenge det forelå sakspapirer på saken, selv om vi viste at det ville bli bråk - og det ble det noen ganger! Folk som tok ordet og ville ta opp saker som ikke sto på dagsorden ble klubbet, og det ble klubbet når innleggene var for lange. At hun våget! Dog - Alle hennes egenskaper i målrettethet, tålmodighet og utholdenhet har kommet til syne i slike sammenhenger, uanstrengt, nesten usynlig.

Det ble lagt en god modell for senere NAM- møter i disse første samlingene. Ifølge referatet fra det første møtet reiste førstekonservator Wencke Sloman – en av skeptikerne til forslaget om deling av møtet i en delegatdel og en faglig/vitenskapelig del - seg og takket for det første ordinære møtet etter omorganiseringen. Det hadde gått langt bedre enn hun hadde fryktet! Da var vi glade.

Denne sammenslutningen var en høyst uvanlig konstellasjon som bare kan forstås på bakgrunn av arkeologiens historie i Norge. NAM fikk representasjon i DAIK, som den gangen var topporganet for alle sider av norsk arkeologi. Underorganer eller -virksomheter innen både det akademiske faget og arkeologi som profesjon rapporterte fra nå av til årsmøtene i Norsk NAM, og ble delvis oppnevnt herfra, f eks redaksjonskomiteen i NAR, lokalredaksjonen til NAA (Nordic Archaeological Abstracts) og knesatte plikt for DAIK, DAMR (De arkeologiske museers registreringstjeneste) alle landsdelsmuseene, osv. å referere fra sitt arbeid på det årlige NAM-møte. Ordningen samlet således all arkeologisk virksomhet under ett tak. Det er en ordning som ikke hatt sin motsvarighet i de øvrige skandinaviske land, og heller

ikke i andre fag i Norge. Arkeologien under ett tak varte ved til ca 1990 da NAM etter noen krampetrekninger, gikk over til å bli en ren fagligvitenskapelig forening mer lik andre frittstående faglige interesseorganisasjoner.

NAM fortsatte i mange år å stå våre hjerter nær, - møtet var særdeles godt å ha i forbindelse med oppstarten av K.A.N. De årlige møtene i K.A.N. kunne legges til samme tid som NAM og omkostningene kunne beskjæres tilsvarende. Praktisk. Så da NAM ble lagt om rundt 1990 fikk det også følger for K.A.N. 's årsmøter. De ble tyngre å få til.

For å vende tilbake til Gro: hun har aldri uttrykt spesiell interesse for administrasjon og organisering, men hun tatt mer enn sin del av byrdene, som en nødvendig plikt i embedets medfør og som kollega. To av oppgavene liker jeg å tro at hun har utført med glede. Det er de oppgavene hun har fått eller tatt på seg i forbindelse med helleristningsbevaring, både lokalt og nasjonalt, og hennes arbeid med Kvinner i Arkeologi i Norge (K.A.N.).

Personen Gro

Å beskrive Gro er å trekke opp noen konturer. Jeg har alt sagt at hun er målrettet, tålmodig og med stamina. Og hun er mye mer. Hun er generøs, med liten trang til å stikke seg frem, reflektert og med et varmt vesen, som skinner gjennom hennes reserverthet. Vil man bli nærmere kjent med denne siden av Gro er hennes små perler av essays i et av landets hundeblater («Kobbelet. Medlemsblad for Bergen og Omegn Hundeklubb») å anbefale. Her slippes leseren inn i et univers som hun, særlig i sine tidlige faglige arbeider, holdt for seg selv, men som hun i sine senere arbeider har begynt å la oss få et innblikk i.

Gro har alltid likt å skrive. Hennes stil preges av enkelhet. Hun stripper faget og prøver å si det enkelt. Det vil si at innholdet presenteres i en språkdrakt som på grunn av sin enkelhet er avslørende, den krever klarhet, logikk og mot. For det å føre et enkelt språk og ikke skjule seg bak unødige fremmedord og ”fagslang”, som kan tilsløre mer enn avdekke, krever mot. Første gang jeg ble oppmerksom på Gros forhold til språket, var i forbindelse med vårt Bielefeld-foredrag om kjønnskjevheter i arkeologi, som var ført i pennen av henne og som hun framførte på et stort symposium om kjønnskjevheter i vitenskapene ved universitetet i Bielefeld i Tyskland.

Innlegget var en beskrivelse av våre egne erfaringer som kvinnelige fagpersoner i et fag hvor kvinneandelen var stor, men mannsdominansen tydelig. Dette reiste meget grunnleggende spørsmål som vi forsøkte å få frem. Men dette at innlegget var strippet for faguttrykk, og for teoridiskusjoner, fri for de vante mannlige akademiske uttrykksmåter, forvirret de europeiske deltagerne, mens de engelskspråklige deltagerne applauderte. De så at vi strevde med spørsmål som kunne beskrives enkelt, men involverte store grunnleggende problemer.

Våre erfaringer som kvinner i faget ble presentert i en forståelig drakt, så enkelt at det kunne føles trivielt og lite relevant. Og fremfor alt, lite vitenskapelig. I ettertid ser jeg at det nok var fristende på den tiden å avfeie vårt innlegg med at det avspeilte at ingen av oss hadde studert vitenskapsteori, ikke var spesielt politisk interesserte, at vi hadde hatt en sorgløs studietid - i forhold til det mange av de andre deltagerne hadde opplevd - og at vi ikke hadde lært å intellektualisere det vi holdt på med. Men så enkelt er det ikke.

Gro har aldri gitt etter for fristelsen til å skjule tankene sine bak vanskelige ord. Jeg husker spesielt en gang, tidlig i studiet av kvinneforskningen, at et innlegg om symbolbruk knyttet til helleristninger under et seminar på Isegran i Østfold, som hadde samlet betydelige forhistoriske religionsvitere og helleristningsforskere i Norden, fikk en meget kjølig mottagelse. Det var ingen tvil om at hun tolket materialet ut fra en feministisk synsvinkel. Det var ikke vanskelig å følge henne, og det var klart hvilke holdninger hun hadde og hvordan hun tolket materialet. Det var dette som ble for mye. Hadde hun skjult sin nyvunne innsikt i det hevdvunne og til dels belastede fagligvitenskapelige begrepsapparatet, med henvisninger til eldre forskere og med diskusjon av ulike retninger, ville inntrykket av hennes nye funn blitt så skjult at det hadde vært lettere å akseptere innlegget. Men for Gro var dette ut av stil, det hun sa var klare, logiske følgeriktige slutninger ut fra en kildetolkning som lå innenfor det faget måtte godta.

Gro er handlingsorientert, men ettersom hun også er et fredsommelig menneske, som liker konsensus, kan noen mistolke henne og tro at hun er konfliktsky. Slik er det ikke. Hun oppsøker ikke konflikter, men må hun, så tar hun dem. Hennes vedvarende arbeid for bevaring av vestnorske helleristninger mot alle odds, er et eksempel på det. Her har hun stått på, all motgang til tross. Men hun liker ikke å sloss for å selv å bli synlig. Går uenighet i sak over i kamp om posisjoner og om å velge side i personstrid, forlater hun helst scenen. I det akademiske miljøet, hvor kampene kan være harde, og hvor det forlanges at man velger side, kan en slik avvisning av deltagelse i konflikter være problematisk. Gro har en indre styrke og mot til å konsentrere seg om saker uten å la personstridigheter tilslore målet.

Gro og jeg har hatt vidt forskjellige faglige interesser og har hatt liten anledning til å være uenig. Fagpolitisk har vi imidlertid røket i hop, i den grad man ryker i hop med Gro! Det alvorligste sammenstøtet, som satte vennskapet på prøve, var i "Altasaken" hvor vi sto på hver vår side. Gro mente at arkeologene i den aktuelle saken skulle holde seg unna spørsmålet om samenes etniske bakgrunn og jeg mente at det kunne vi ikke. Vennskapet overlevde. Jeg var også forarget da hun uten å nøle gikk inn for hovedfag i stedet for magistergrad i arkeologi, uten å analysere hva disse hovedfagsstudentene kunne brukes til i en yrkessammenheng, hvor akademiske stillingskategorier var de eneste "gyldige". Dårlig gjort syntes jeg, som satt ute i distriktet og skulle ta imot dem. Men hun hadde selvsagt tiden på sin side. Magistergradssystemet var avleggs, konservatorer likeså. Nu var tiden inne for konsulenter og forskere. Så Gro lot meg kjeft, uten å ta til motmæle. Hun visste bedre.

Jeg takker Gro for godt vennskap og gode faglige minner gjennom alle år, og ønsker henne alt vel når hun nu går inn i denne nye fasen. Jeg håper at den blir rik på verdifulle opplevelser.

Ved inngangen til en ny livsfase kan Gro se tilbake på en lang periode med oppbygging av arkeologistudiet i Bergen, hvor hun har vært en viktig medspiller og hun har ikke veiket unna for å ta sin del av det fagadministrative arbeidet. Hun har gitt skjellsettende bidrag til utforskningen av helleristninger på Vestlandet og har vært en utrettelig pådriver i bevaringsarbeidet. Hun har arbeidet med kvinnespørsmål og vært en inspirasjon for de kvinnelige arkeologene hun har hatt å veilede og som kolleger. Hennes historie er et stykke faghistorie og Gro en kvinne som i hele sin yrkeskarriere har insistert – ordløst – på å være feminist og feminin. Takk for det.

Etterskrift

Gro som middelalderarkeolog

Gro grov på Borgundkaupangen ved Ålesund i to sesonger, 1961-62. Hennes mann Arne J. Larsen ledet utgravningene. Kaupangen er et praktfullt sted med utsyn til Sunnmørsalpene. Vi hadde egen forlegning, en lav enetasjes tyskerbrakk som var blitt stående igjen etter krigen, kloss opp i veien til prestegården, kirken og Borgundgavlen og med gravningsfeltet på andre siden av veien. I den ene enden av brakken var kontoret og innenfor det, rommet til daglig leder, i den andre enden kjøkken og mellom disse et oppholdsrom med dører inn til assistentenes og sivilarbeidernes soverom. Det var et stille liv. Vi lå langt ute på landet, bare på søndager i kirketiden var det litt trafikk på veien. Sunnmøre museum på andre siden av Katevågen var heller ingen turistmagnet i de dager. Det hendte vi dro til byen på kino, eller for å hente forsendelse fra Vinmonopolet i Bergen. Jeg tror vi fikk ølet fra Bergen også.

Gro var flink i felt, og jeg lærte mye plantegning av henne. Det vi særlig arbeidet med var å avklare havneforholdene, med kai og stolpebårne sjøhus ut i sjøen som i middelalderen dannet en liten bukt inn i det bebygde området. Gro stod for mye av tegningene av de store kaianleggene som kom frem i de årene. Kaiene dannet lange smale broer fra stranden ut til stolpebårne sjøhus ytterst. Senere var området fylt opp med ballastsand som skjulte fjæresteinene og kaianleggene. Og under fjæresteinene var et uforståelig myrslag, (man kjente ikke til noen transgresjon som dette kunne tilhøre) Jo, vi hadde det moro med å finne ut av alt dette, eller ikke finne ut.

Kveldene på kontoret gikk med til funnbehandling, rentegning og ordning av fotolister og feltanmerkninger. Etter uhell med fremkalling av foto i byen, ble fremkallingen gjort på brakken. Fremkallingsutstyret var primitivt, men det virket.

Bildet viser Gro i felt på Borgundkaupangen ved Ålesund, i 1961 eller -62. Hun har gjort ferdig en plantegning over kaianleggene ut mot i Klokkersundet, og viser assistenten Kari Hagen hvordan teodolitten for å måle inn nivået på gravningslaget, skal settes opp.

Gro og jeg grov sammen i 1961 og 1962 på Borgundkaupangen ved Ålesund, Gro var en dyktig tegner og hadde hovedansvaret for plantegningene. På bildet er Gro til høyre, Jenny-Rita? sitter til venstre, i midten er Kari Hagen og i bakgrunnen sivilarbeidere fra Hustad leir, samt fototårnet!

Her sitter Gro på utgravningskontoret i ferd med å fremkalle dagens fotoopptak, for å kontrollere at fotodokumentasjonen er ok og at man kan fortsette lagavdekningen neste morgen.

